

ОГЛЯД НАУКОВИХ ПОЗИЦІЙ НА СУТНІСНУ ХАРАКТЕРИСТИКУ ТЕРМІНА «ДІАГНОСТИКА ПІДПРИЄМСТВА»

О. В. АРТЮХ-ПАСЮТА, кандидат економічних наук
(Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»)

***Анотація.** Досліджено необхідність застосування діагностики у господарській діяльності підприємства. На основі аналізу наукових публікацій, літературних джерел та навчальних посібників розглянуті такі терміни, як «діагностика», «діагностика підприємства». Наведені існуючі підходи до визначення цих понять і представлено власне їх тлумачення.*

***Ключові слова:** діагностика, діагностика підприємства, економічний аналіз, оцінка, управління.*

У ринковому середовищі розпізнавання, визначення характеру, ознак, виявлення причин відхилень результатів від намічених здійснюється за допомогою діагностики, яка є засобом, методом та інструментом усебічного дослідження діяльності підприємства. Необхідність удосконалення системи управління підприємством, орієнтованої на ринок, і відсутність методологічної основи проведення діагностичних досліджень у цій сфері визначає актуальність виділення діагностики підприємства як самостійний предмет дослідження.

Теоретичні основи діагностики досить широко представлені в наукових працях вітчизняних і закордонних економістів [1–44]. Попри значні здобутки учених, досі залишається не вирішеним питання формування сутності терміна «діагностика підприємства».

Питання вивчення коректності застосування терміна «діагностика підприємства» зумовила потребу в проведенні гносеологічного дослідження його сутності та особливостей.

Суттєвість діагностики постійно цікавила вітчизняних і зарубіжних учених, які неодноразово зверталися до неї. У словниках А. Прохорова [35, с. 392], С. Ожегова [32, с. 164] знаходимо визначення діагностики як учення про методи та принципи розпізнавання проблемних ситуацій і постановки діагнозу. Діагнос-

тика передбачає розпізнавання стану об'єкта за другорядними ознаками; дослідження стану об'єкта; формування уявлення про об'єкт.

Уперше діагностику почали застосовувати у медицині. Діагностичні дослідження Гіппократа і розроблена ним система діагностичних досліджень визнаються як початок наукової діагностики. На початку ХХ ст. методи діагностики почали активно розвиватися у техніці [34, с. 83]. Саме ця сфера і до сьогодні вважається основною предметною областю застосування діагностичних процедур. Наприкінці ХХ ст. у Росії та інших країнах починають використовувати термін «економічна діагностика», іноді – «соціально-економічна діагностика», «організаційна діагностика», «діагностика підприємства» та ін. Застосування в економіці медичного терміна цілком закономірне, оскільки якщо ідентифікувати стан людини та підприємства, то стає можливим розгляд підприємства як складний «організм», який «живе», «хворіє», «видужує», як і будь-який інший організм, «...тому деякі закономірності, властиві біологічним системам, поширюються і на економічні» [29, с. 46]. Але, на відміну від медичної та технічної наук, для яких наразі теорія діагностики достатньо опрацьована, в економіці, з властивою їй невідомістю ситуацій і серйозною обмеженістю

інформації діагностика не набула аналогічного звучання.

Спочатку в економічній літературі існував вузький підхід до діагностики. Так, А. Муравйов [19] визначає діагностику як спосіб визначення характеру порушень господарської діяльності, у якій відбуваються відхилення від нормальної відносної динаміки різних процесів, що виражаються через темпи зміни відповідних показників. Автор акцентує увагу на тому, що спектр дослідження необхідно розширити зі сфери аналізу ключових показників функціонування підприємства до більш ґрунтовного вивчення причинно-наслідкових зв'язків відхилення фактичних показників від планових (нормативних), підкреслює динамічний характер діагностики. Водночас запропоноване визначення діагностики не в повній мірі розкриває її зміст і потенційні можливості як сучасного управлінського інструменту. Такої ж думки дотримуються Т. Бердникова [4, с. 7], Г. Давидова і А. Беліков [12, с. 13], Е. Коротков [2]

Варто зосередити увагу на дослідженнях учених, які розглядають діагностику як напрям економічного аналізу, його метод або складову частину.

Як напрям економічного аналізу діагностику визначають А. Градов [41], П. Єгоров [18], Т. Ковальчук [23] та інші [38, 43]. У цьому контексті дослідники розкривають принципи, закономірності та методичні основи комплексного статичного і динамічного, кількісного і якісного підходів до аналізу і аудиту фінансово-економічної діяльності підприємства.

Л. Бусень, І. Фаріон відмічають: «Діагностика – метод аналізу стану виробничої системи для виявлення й усунення в ній диспропорцій, що сприяють появі «вузьких місць», тобто «хвороб» виробничого організму» [6; 42, с. 8–9]».

О. Виборова, В. Клісторин, М. Мінченко, трактують діагностику як складову частину економічного аналізу. Зокрема, О. Виборова зазначає, що «діагностика – це частина фінансового аналізу, що акумулює знання про побудову висновків про фінансовий стан об'єкта діагностування, причини та перспективи його зміни» [9, с. 103]. М. Мінченко розгля-

дає діагностику як «...спосіб аналізу, а саме з'ясування характеру порушень господарського процесу за типовими ознаками цих порушень» [30, с. 95]. В. Клісторин підкреслює, що «діагностика – це особливий вид аналітичного дослідження, який має власні цілі, завдання і технологію [22, с. 3]. Автори вважають аналіз більш широкою дефініцією, ніж діагностика. Але ми дотримуємося принципово іншої позиції, вважаючи діагностику більш ширшим поняттям, складовою частиною якої є аналіз.

Аналізуючи вищенаведені визначення діагностики, варто відзначити, що їх спільним недоліком є те, що вони не в повній мірі розкривають сутність поняття діагностики, її спеціальні функції, завдання як окремого етапу процесу управління та обмежують сферу її застосування.

Дискусійним питанням є тотожність аналізу (економічного або фінансового) та діагностики. Деякі науковці ототожнюють ці поняття. Розглянемо детально кожний із цих підходів.

Наприклад, Г. Швиданенко та О. Олексюк [43], позиціонують діагностику з економічним аналізом підприємства. Науковці вважають, що система діагностики базується на використанні алгоритмів, технологій, методів і показників економічного аналізу, тобто поняття «економічна діагностика» і «економічний аналіз» є тотожним. Таку думку вчених ми вважаємо не обґрунтованою, адже економічний аналіз дає можливість правильно оцінити діяльність підприємства загалом, тоді як діагностика виявляє вагомі причини неефективної діяльності підприємства, дає можливість покращити рівень усієї економічної діяльності, підвищити ефективність виробництва за результатами економічного аналізу.

Т. Бердникова не розмежовує взагалі поняття аналізу та діагностики. На її думку, в процесі діагностування основну увагу необхідно приділяти «...аналізу результатів виробничо-господарської, комерційної, соціальної і інших видів діяльності, а в ролі складових, що діагностуються, виступають матеріальні, трудові та фінансові ресурси; фінансовий стан і результати діяльності підприємства з позицій конкурентоспроможності; виробничі результати діяльності підприємства; оцінка витрат

на виробництво та реалізацію продукції, робіт і послуг; економічні наслідки» [4, с. 11]. Такий підхід практично збігається з існуючими трактуваннями складових фінансово-господарської діяльності в рамках економічного аналізу.

В. Савчук використовує термін «діагностика» як складову системи фінансового управління підприємством. Дослідник зазначає, що «на підставі даних, що поставляються системою фінансового обліку, проводиться фінансова діагностика, ...завдання якої – інформувати керівництво підприємства про ті негативні зміни, які відбулися на підприємстві за останній період часу» [38, с. 9]. У цьому підході термін «діагностика» використовується як синонім «аналізу» і за його зміст нічим не відрізняється від фінансового аналізу і не містить у собі якихось якісних відмінностей і спеціальних завдань, які б вирішувались саме в межах і за допомогою інструментарію діагностики.

І. Сокиринська, пояснюючи зв'язок аналізу та діагностики, підкреслює, що «діагностика має здійснюватися у часовому вимірі після проведення етапу аналізу, оскільки процес діагностики спирається на певну аналітичну базу, коли в процесі аналізу виявляються видимі ознаки проблеми (симптоми), які самі по собі пояснити ні причину, ні наслідок не можуть» [39, с. 148]. Дослідниця виокремлює три види діагностики залежно від діяльності підприємства, а саме: операційну, фінансову та інвестиційну діагностики. Але її наукові погляди зосереджені на фінансовій діагностиці.

Колектив науковців [1, с. 6] цілком ототожнюють діагностику з аналізом, вважаючи, що «...аналіз і діагностика фінансово-господарської діяльності є єдиним комплексом праць». Крім того, автори визначають єдині цілі, завдання діагностики й аналізу. Але, незалежно від цього, два означені поняття слід використовувати окремо.

Узагальнюючи напрацювання вчених цього підходу, можна зазначити, що діагностика відрізняється від аналізу масштабністю (діагностика є більш всеохоплюючою, а аналіз характеризується значно вузькою спрямованістю), інформаційним забезпеченням (аналіз, зазвичай, ґрунтується на кількісній інформації, яка

існує на підприємстві у формах фінансової звітності; діагностика використовує інформацію, яку отримують на підставі прогнозних даних, а також даних обліку, аналізу та аудиту), результатом (метою аналізу є виявлення ознак ситуації, метою діагностики – одержання максимально достовірної інформації про поточний стан і перспективи розвитку підприємства, формулювання висновків, розроблення альтернативних варіантів заходів у межах оптимізування управлінських рішень тощо).

Також, підкреслюємо, що саме застосування діагностичних процедур дає змогу на основі всебічного дослідження діяльності підприємства оцінювати не лише наслідки прийняття поточних і стратегічних рішень, а й визначати можливі перспективи його розвитку. Економічний аналіз сьогодні все більше вдосконалюється у напрямі застосування діагностичних процедур і підходів. Тобто можна говорити про поступове перетворення аналізу на діагностику, хоча відмінності між економічним аналізом і діагностикою досить суттєві.

Проте, на наш погляд, найбільш повно і глибоко цю категорію розглядають вчені [8, с. 27; 24, с. 49–51; 27, с. 160], які не ідентифікують діагностику з економічним аналізом, а стверджують: «Діагностика покликана виявити та зрозуміти проблеми компанії, її слабкі та сильні сторони, місце компанії на ринку та серед конкурентів» [27, с. 160], але при описанні процедур діагностики вказують, що вона об'єднує декілька видів аналізу (ситуаційного, організаційно-управлінського, фінансово-економічного, виробничо-господарського, кадрового потенціалу) і оцінок. Підкреслюємо, що діагностика спрямована не тільки на вивчення динаміки економічних показників, а дозволяє виявляти структуру зв'язків між цими показниками, щільність і динаміку цих зв'язків.

О. Закорко [20] розглядає діагностику й оцінку як єдиний процес, який реалізується в зв'язку з процесом прийняття рішень у господарській діяльності підприємства. Автор відносить до функцій «діагностики & оцінки», але переважно завдання зводяться до визначення стану, виявлення проблем у господарській діяльності, оцінки міри їх важливості.

Т. Косянчук, С. Мочерний тракують «... діагностику як аналіз і оцінку економічних показників діяльності підприємства на підставі вивчення окремих результатів, повної інформації з метою виявлення резервів і з'ясування перспектив його розвитку й наслідків поточних управлінських рішень» [15, с. 11; 16, с. 218], розширюючи таким чином функції діагностики, додаючи до аналізу оцінку.

Систематизуючи погляди цих науковців, зауважимо, що в руслі розвитку саме цього підходу стає можливим за допомогою діагностики не тільки відстежувати стан суб'єкта господарювання за певними критеріями оптимальності у конкретний період, але й здійснювати аналіз і оцінку його стану для подальшого управління.

Продовжуючи дослідження підходів до трактування термін «діагностика», необхідно визначити місце діагностики в управлінні підприємства. Саме в межах цього підходу науковці розглядають діагностику як інструмент, функцію, метод, систему інформаційного забезпечення управління.

Слід звернути увагу на те, що діагностичні методи насамперед почали застосовувати в практиці управлінського консультування підприємств, організація якого висвітлена у розробках таких учених, як М. Курба (США), В. Рапопорта (Росія), Р. Юксв'ярава, М. Хабакуса, Я. Леймана (Естонія). Фахівці пов'язують діагностику із управлінською роботою з виявлення проблем і «вузьких місць» [40, с. 113], і вважають її «...початковим етапом удосконалення системи управління підприємства» [40, с. 142–143]. Характерними особливостями й одночасно недоліками використання діагностичних методів у практиці управлінського консультування підприємств було: відсутність системного підходу, пріоритетність якісних оцінок над кількісними методами, суб'єктивність висновків унаслідок використання великої кількості експертних методів.

Л. Бусень розглядає діагностику як функцію менеджменту та специфічну стадію антикризового управління, метою якої є своєчасне розпізнання ознак і природи кризи, а також локалізації небажаних їх впливів [6, с. 6–7].

Ми підтримуємо думку науковця, але підкреслюємо, що потенційні можливості діагностики цим не обмежуються. Дійсно, діагностика – це функція управління, яка через інформацію пов'язує дослідників з ринками, споживачами, конкурентами, зі всіма елементами зовнішнього середовища та безпосереднього оточення. Методи діагностичного дослідження пов'язані з прийняттям рішень у всіх аспектах управлінської діяльності. Вони знижують рівень невизначеності підприємства, його зовнішнього середовища в тих напрямках, які формують основу зростання прибутковості за рахунок збільшення частки продажів конкретного продукту на обраному ринку.

А. Воронкова [13, с. 9] розглядає діагностику одночасно як управлінський інструмент, так і вид управлінської діяльності. На нашу думку, діагностику недоцільно розглядати як інструмент або метод управління, адже вона не є способом впливу, а лише формує підґрунтя для створення різноманітних управлінських інструментів і прийняття і оптимізування управлінських рішень.

Деякі науковці [17, с. 8; 21, с. 10] діагностику одночасно розглядають як функцію, метод і процедуру прийняття управлінських рішень, що свідчить про відсутність обґрунтованості у розумінні її сутності в контексті менеджменту.

Л. Костирко стверджує, що на сучасному етапі сформовано чотири концепції діагностики: аналітичну, інформаційну, антикризову та консультативно-дорадчу. В межах першої концепції діагностику слід розглядати як аналітичну функцію, яка реалізується під час дослідження стану і поведінки об'єкта управління. Згідно з другою концепцією діагностику пов'язують із ідентифікуванням проблемних ситуацій і вузьких місць у системі управління підприємством з метою прийняття рішень. Антикризова концепція пов'язана із виявленням кризових аспектів функціонування підприємства. За консультативно-дорадчою концепцією діагностика прирівнюється до відповідних інформаційних систем економічної орієнтації, які передбачають інформаційний супровід прийняття управлінських рішень [25, с. 12–18]. Отже, діагностику розглядають

як аналітичну функцію, інформаційну систему, елемент антикризової підтримки.

Варто звернути увагу на погляд В. Лук'янової [26, с. 71] та Є. Раєвневої [37]. Спираючись на теоретико-методологічні основи діагностики, дослідниці розглядають діагностику у контексті процесного підходу. У такому значенні діагностика виконує як функцію оцінки, так і функцію аналізу та є інформаційним базисом передбачення функціонування і розвитку системи в майбутньому, тому істотно впливає на якість управлінських рішень. Отже, діагностику можна вважати не просто обов'язковим елементом сучасного менеджменту, але й основою стратегічного розвитку підприємства.

Деякі вчені діагностику розуміють як ідентифікацію стану того або того об'єкта за допомогою реалізації комплексу дослідницьких процедур, виявлення й оцінки в них характерних ознак, слабких ланок і «вузьких місць» [2, с. 146; 14, с. 213], і вона здійснюється в часі й у просторі [7, с. 385].

Фундаментальний підхід до діагностики висвітлений у працях І. Сокиринської [39], З. Соколовської [40]. Учені детально виклали принципи, закономірності та методичні основи комплексного динамічного і статичного, кількісного та якісного підходів до оцінки фінансово-економічної діяльності підприємства. Також діагностика розглядається з позицій системного підходу, що дає можливість усебічно оцінювати стан об'єкта в умовах неповної інформації, виявляти проблеми його функціонування, визначати способи їх розв'язання, враховуючи коливання параметрів системи.

У рамках цього підходу цікаву думку висловлюють О. Гетьман, В. Шаповал, В. Дубницький, Р. Лазебник. Автори вважають, що «...діагностика – це спосіб розпізнавання соціально-економічної системи за допомогою реалізації комплексу дослідницьких процедур і виявлення в них слабких ланок і «вузьких місць», що відноситься до методів непрямих досліджень» [11, с. 213; 14, с. 214]. Доцільно зауважити, що елементи соціально-економічних систем, властивості яких потрібно визначити, зазвичай недоступні для безпосереднього нагляду та вимірювання. Тому слід

вимірювати не їх параметри, а параметри процесів, які породжуються елементами цих систем і можуть бути виміряні.

Вважаємо, що цей підхід є більш перспективним із погляду виявлення суті, функцій і методів діагностики, що дозволяє широко використовувати її можливості у процесі управління об'єктом як системою, що складається із взаємопов'язаних елементів, кожний із яких має свої особливості та впливає на поведінку системи загалом. Крім того, в набагато більшій мірі відповідає визначенню діагностики.

Слід виокремити і функціональні підходи до діагностики, пов'язані з дослідженням окремих сфер або напрямів діяльності підприємства, оцінкою імовірності настання певних подій тощо. Натепер глибше опрацьованими напрямками діагностики є діагностика банкрутства, діагностика кризи розвитку підприємства та діагностика фінансового стану.

Через нестабільну ринкову економіку багатьом підприємствам необхідно досліджувати вплив факторів зовнішнього та внутрішнього середовища на їх діяльність із метою прогнозування стану на перспективу.

З цієї позиції ми абсолютно погоджуємося з думкою Т. Бондаренка, який діагностикою розуміє як «...процес дослідження діяльності суб'єкта господарювання з метою виявлення зовнішніх і внутрішніх факторів, для мінімізації їх негативного впливу в майбутньому та вироблення стратегії розвитку» [5, с. 178]. Додатково цю думку В. Герасимчук [10, с. 65], який у рамках здійснення процесу діагностування стану підприємства виокремлює складові: параметри зовнішнього середовища, ресурси, організаційний статус, управлінський потенціал. При цьому параметри зовнішнього середовища відображають тенденції світового ринку, вплив вимог до охорони середовища, державний контроль, дефіцит стратегічних ресурсів і ін. Ресурси передбачається діагностувати з урахуванням стану виробничого потенціалу, фінансових ресурсів, часу. Організаційний статус характеризують форми господарювання, організаційна структура, механізм господарювання, кадровий потенціал. Управління як об'єкт діагностики рекомендується розглядати через складові використовуваного

управлінського стилю, розподілу влади, через систему управлінських зв'язків, по використуванних підходах до управління персоналом. Вважаємо, що такий підхід слід розглядати як досить повний і логічний із погляду конкретизації складових зовнішнього середовища та діяльності підприємства, які слід діагностувати.

Досить перспективним напрямом подальшого дослідження у нестабільному ринковому середовищі є діагностика підприємницького ризику. «У процесі діагностики необхідно прискіпливо вивчити взаємозв'язки між загальними цілями організації, визначити, що і як впливає на результати діяльності організації, а також визначити здатність організації здійснювати зміни» [31, с. 73].

Найбільш вдалим, на нашу думку, є висвітлення змісту досліджуваного поняття у працях О. Елісеєвої та С. Матвєєвої. Дослідниці розглядають «...діагностику як галузь знань, що досліджує стан об'єктів діагностування і прояву їх станів, розробляє методи прояву цих станів, а також принципи побудови і організації використання систем діагностування» [17, с. 7] та «...вид практичної діяльності» [28, с. 112].

Проведене ми дослідження дозволяє стверджувати, що інтерес як учених, так і практиків до феномену «діагностика» не вщухає, і особливо підвищується в умовах сучасного економічного середовища, жорсткої конкуренції та постійного удосконалення техніки та технології ведення бізнесу. У цій роботі ми визначили, що діагностику слід розуміти послідовний процес оцінки стану об'єкта, предмета, явища чи процесу управління, що здійснюється на основі розробленого комплексу методичних прийомів.

Водночас, на основі дослідження та критичного аналізу теоретичних підходів ряду науковців до тлумачення поняття «діагностика», на нашу думку, необхідно виокремити такі ключові ознаки: системність при дослідженні стану підприємства чи організації; виокремлення як об'єкта діагностики, ключових процесів функціонування суб'єкта господарювання та його системи управління; використання отриманих у процесі діагностики підприємства даних для прийняття ефективних

управлінських рішень; запобігання кризовим явищам і максимально повне та оптимальне використання виявленого потенціалу. Саме ці ключові характеристики найбільш повно висвітлюють сутність терміна «діагностика підприємства». На нашу думку, діагностика підприємства – це процес вивчення стану суб'єкта господарювання на основі аналізу та синтезу релевантної інформації з метою своєчасного виявлення недоліків і переваг на всіх етапах його розвитку та прийняття зважених і адекватних управлінських рішень, спрямованих на досягнення тактичних і стратегічних цілей. Залежно від сфери прийняття управлінських рішень діагностика та її інструментарій будуть мати різну спрямованість – це, з одного боку, прийоми і методи економічного аналізу, а з іншого – економіко-математичний апарат, пов'язаний з теорією розпізнавання і розв'язанням задач в умовах невизначеності середовища.

Перспективами подальших досліджень проблеми є конкретизація завдань і функцій діагностики підприємства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Анализ и диагностика финансово-хозяйственной деятельности предприятия / под ред. П. П. Табурчука, В. М. Тумина, М. С. Сапрыкина. – Ростов-на-Дону : Дело, 2002. – 322 с.
2. Антикризисное управление : учебник / под ред. Э. М. Короткова. – М. : ИНФРА-М, 2000. – 432 с.
3. Базаров Г. З. Теория и практика антикризисного управления : учеб. для вузов / под ред. С. Г. Беляева и В. И. Кошкина. – М. : Закон и право, ЮНИТИ, 1996. – 468 с.
4. Бердникова Т. Б. Анализ и диагностика финансово-хозяйственной деятельности предприятия : учеб. пособие / Т. Б. Бердникова. – М. : ИНФРА-М, 2002. – 214 с.
5. Бондаренко Т. Ю. Діагностика операційної діяльності в стратегічному управлінні машинобудівники підприємствами / Т. Ю. Бондаренко, Д. П. Волков // Вісник ЖДТУ. – 2011. – № 1 (55). – С. 177–179.
6. Бусень Л. Діагностика в антикризовому управлінні / Л. Бусень // Антикризисный менеджмент. – 2005. – № 11. – С. 2–7.

7. Василенко В. О. Антикризисное управление підприємством : навч. посіб. / В. О. Василенко. – [2-ге, випр. і допов.]. – Київ : Центр навч. л-ри, 2005. – 504 с.
8. Верба В. А. Організація консалтингової діяльності : навч. посіб. / В. А. Верба, Т. І. Решетняк. – Київ : КНЕУ, 2000. – 242 с.
9. Выборова Е. Н. Финансовая диагностика: вопросы методологии / Е. Н. Выборова // Вестник Санкт-Петербургского университета. – 2004. – Вып. 4. – Сер. 5. – С. 100–112.
10. Герасимчук В. Г. Стратегічне управління підприємством. Графічне моделювання : навч. посіб. / В. Г. Герасимчук. – К. : КНЕУ, 2000. – 360 с.
11. Гетьман О. О. Економічна діагностика : навч. посіб. / О. О. Гетьман, В. М. Шаповал. – Київ : Центр навч. л-ри, 2007. – 307 с.
12. Давыдова Г. В. Методика количественной оценки риска банкротства предприятий / Г. В. Давыдова, А. Ю. Беликов // Управление риском. – 1999. – № 3. – С. 13–20.
13. Діагностика стану підприємства: теорія і практика : монографія / [за заг. ред. проф. А. Е. Воронкової]. – Харків : ВД «ІНЖЕК», 2006. – 448 с.
14. Дубницький В. І. Регіональна діагностика як іманентна складова маркетингу території / В. І. Дубницький, Р. М. Лазебник // Регіональна економіка. – 2006. – № 2. – С. 212–216.
15. Економічна діагностика : навч. посіб. / [Т. Ф. Косянчук, В. В. Лук'янова, Н. І. Майорова, В. В. Швид]. – Львів : Новий Світ-2000, 2007. – 456 с.
16. Економічна енциклопедія : у 3 т. – Т. 2 / [редкол.: С. В. Мочерний та ін.]. – Київ : Вид. центр «Академія», 2001. – 848 с.
17. Елисеєва О. К. Диагностика управления производственно-экономическими системами : учеб. пособие / О. К. Елисеєва, А. Н. Марюта, В. Н. Цзунов. – Днепропетровск : Наука и образование, 2004. – 191 с.
18. Егоров П. В. Диагностика управления финансовой деятельностью предприятия : учеб. пособие / П. В. Егоров, В. Г. Андреева. – Донецк : ООО «Юго-Восток, Лтд», 2005. – 202 с.
19. Экономическая диагностика: теория и методы : учебник / [Н. Н. Погостинская, Ю. А. Погостинский, Р. А. Жамбекова, Р. Р. Аджанов]. – Нальчик : Эльбрус, 2000. – 320 с.
20. Загорко О. П. Економічна діагностика і оцінка господарської діяльності у стратегічному управлінні будівельними організаціями : дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.07.03 / Загорко О. П. – Київ : Київ. держ. техн. ун-т будівництва і архітектури, 1999. – 193 с.
21. Загорна Т. О. Економічна діагностика : навч. посіб. / Т. О. Загорна. – Київ : Центр учбової л-ри, 2007. – 400 с.
22. Клисторин В. И. Диагностика региональных финансов / В. И. Клисторин // Регион: экономика и социология. – 2004. – № 2. – С. 3–22.
23. Ковальчук Т. М. Діагностичний аналіз в системі управління підприємством: методологія та методика / Т. М. Ковальчук // Економіка АПК. – 2005. – № 2. – С. 59–63.
24. Кован С. Е. Теория антикризисного управления предприятием : учеб. пособие / С. Е. Кован, Л. П. Мокрова. – Москва : КНОРУС, 2009. – 160 с.
25. Костирко Л. А. Діагностика потенціалу фінансово-економічної стійкості підприємства : монографія / Л. А. Костирко. – [2-ге вид., перероб. і допов.]. – Харків : Фактор, 2008. – 336 с.
26. Лук'янова В. В. Діагностика ризику діяльності підприємства : монографія / В. В. Лук'янова. – Хмельницький : ПП «Ковальський В. В.», 2007. – 312 с.
27. Мазур И. И. Реструктуризация предприятий и компаний : учеб. пособие / И. И. Мазур, В. Д. Шапиро. – Москва : Экономика, 2001. – 456 с.
28. Матвеева С. Диагностика предприятия и ее модели / С. Матвеева // Проблемы теории и практики управления. – 2006. – № 2. – С. 112–118.
29. Мерзликина Г. С. Финансовый менеджмент: оценка несостоятельности предприятия / Г. С. Мерзликина. – Волгоград : ВГТУ, 1998. – 70 с.
30. Мінченко М. В. Планування та прогнозування соціально-економічного розвитку регіонів : підручник / М. В. Мінченко, Л. П. Чижов, А. В. Фролков. – Суми : ВТД «Унів. кн.», 2004. – 442 с.
31. Немцов В. Д. Стратегічний менеджмент : навч. посіб. / В. Д. Немцов, Л. Є. Довгань. – Київ : ТОВ УВПК «ЕксОб», 2002. – 560 с.
32. Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка / С. И. Ожегов. – Москва : Русский язык, 2006. – 944 с.
33. Оцінка і діагностика фінансової стійкості підприємства / [М. О. Кизим, В. А. Забродський, В. А. Зінченко, Ю. С. Копчак]. – Харків : ВД «ІНЖЕК», 2003. – 144 с.
34. Ползунова Н. Н. Исследование систем управления : учеб. пособие для вузов / Н. Н. Ползунова.

- нова, В. Н. Краев. – Москва : Академический Проект, 2004. – 176 с.
35. Прохоров А. М. Радянський енциклопедичний словник / А. М. Прохоров – Москва : Рад. енциклопедія, 1982. – 1600 с.
36. Рапопорт В. Ш. Диагностика управления: практический опыт и рекомендации / В. Ш. Рапопорт. – Москва : Экономика, 1988. – 127 с.
37. Раевнева Е. В. Теоретические основы диагностики: подходы, принципы, методы / Е. В. Раевнева // Экономика: проблемы теории и практики : сб. научн. тр. Вып. 201 : в 5 т. – Днепропетровск : ДНУ, 2005. – Т. 1. – 298 с.
38. Савчук В. П. Финансовая диагностика и мониторинг деятельности предприятия. Практические подходы и технологии : учеб. пособие / В. П. Савчук. – К., 2004. – 173 с.
39. Сокиринська І. Г. Концепція економічної діагностики та її роль в управлінні підприємством / І. Г. Сокиринська // Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. – 2002. – № 1 (14). – С. 147–151.
40. Соколовская З. Н. Диагностика хозяйственных ситуаций в деятельности предприятия : монография / З. Н. Соколовская. – Одесса : ОЦНТ и ЭИ : ОКФА, 1995. – 120 с.
41. Стратегия и тактика антикризисного управления фирмой / [под. общ. ред. А. П. Градова, В. И. Кузина]. – Санкт-Петербург : Спец. л-ра, 1996. – 510 с.
42. Фаріон І. Д. Діагностика і економічний аналіз в сфері послуг : курс лекцій / за ред. Фаріона І. Д. – Тернопіль : Екон. думка, 2005. – 260 с.
43. Швиданенко Г. О. Сучасна технологія діагностики фінансово-економічної діяльності підприємства : монографія / Г. О. Швиданенко, О. І. Олексюк – Київ : КНЕУ, 2002 – 192 с.
44. Юксвяров Р. К. Управленческое консультирование: теория и практика / Р. К. Юксвяров, М. Я. Хабакух, Я. Д. Лейман. – М. : Экономика, 1988. – 240 с.

Е. В. Артюх-Пасюта, кандидат экономических наук (Высшее учебное заведение Укопсоюза «Полтавский университет экономики и торговли»). **Обзор научных позиций на существенные характеристики понятия «диагностика предприятия».**

Аннотация. Исследованы необходимость применения диагностики в хозяйственной деятельности предприятия. На основе анализа научных публикаций, литературных источников и учебных пособий рассмотрены такие понятия, как «диагностика», «диагностика предприятия». Приведенные существующие подходы к определению этих понятий и представлено собственное их толкования.

Ключевые слова: диагностика, диагностика предприятия, экономический анализ, оценка, управление.

H. V. Artyukh-Pasyuta, Cand. Econ. Sci. (Poltava University of Economics and Trade). **Review of scientific positions on the essential characteristics of the concept «diagnosis enterprise».**

Summary. Investigated the need for diagnostics business enterprises. Based on the analysis of publications, literature and textbooks covered such thing as a «diagnosis», «diagnostic company». These existing approaches to defining these concepts and presented their own interpretation.

Keywords: diagnosis, diagnostic companies, economic analysis, evaluation and management.